

Gazdasági lecke fiúknak

Inotai András

Az Európai Bizottság monetáris kérdésekkel foglalkozó biztosának budapesti látogatása kapcsán elhangzott vélemények és megállapítások ismételten rávilágítottak két dologra: egyrészt arra, hogy a „politikai elit” nagy részének esetenként fogalma sincs alapvető gazdasági összefüggésekről, másrészt pedig arra, hogy minden gazdasági kérdést kizárólag rövidlátó pártszemüvegen keresztül tudnak nézni, különösen akkor, ha ezzel a magyar gazdaságnak még ártani is lehet.

Szerencsére a magyar gazdaságban kibontakozott reálfolyamatok az elmúlt időszakban ellenállóbbnak bizonyultak, mint a vissza-visszatérő katasztrófajóslatok. Szerencsére a nemzetközi tőke is az előbbieket és nem az utóbbiak alapján ítéli meg a helyzetet és a kilátásokat. A gazdasági növekedés gyorsabb, az áremelkedés pedig lassabb, mint ahogy ezt különböző kutatóműhelyek előre jelezték. Erőteljesen nő az export, és egyértelműen visszatért a külföldi tőke bizalma Magyarország iránt. Nagy késéssel, de mégiscsak megindultak az autópálya-építések, és egyes területeken, ha ellentmondásosan is, de érzékelhetők a reformtörekvések.

Ugyanakkor nem tagadható, hogy a költségvetésben évek óta jelentős feszültségek halmozódnak fel. Ezek két forrásból táplálkoznak. Az egyik a 2000 és 2003 közötti két kormányzat közös felelősségként kialakult államháztartási hiány. Aligha szükséges egyetemi végzettség ahhoz, hogy valaki belássa: a gazdasági döntések pénzügyi következményei esetenként évekkel később jelentkeznek (akár a kiadások, akár a korábban „megtermelt” hiány, vagyis az adósság finanszírozásának kamatterheként). A másik, és ennél súlyosabb probléma az, hogy az erőteljes gazdasági növekedés éveiben (nevezetesen 1998 és 2001 között) egyetlen lényegi reform sem indult meg Magyarországon. Így aztán törvényszerű, hogy egyfajta „reformdugó” alakult ki éppen azokban az években, amelyek kulcs-

fontosságúak, nemcsak az eurózónához való csatlakozás, de az EU-ban való sikeres magyar szereplés szempontjából is. Amíg az első kérdésben a felelősség közös, a másodikban aligha tagadható, kinek a mulasztásáról van szó.

Van azonban még egy alapvető gondolkodási deficitünk, ami a demagógia legfőbb táplálója. Háziasszonyi szinten világos, hogy a bevételeknek és a kiadásoknak egyensúlyban kell lenniük, ha pedig ez nem valósítható meg, akkor mindkét oldalon újabb lépésekre van szükség (a bevételek oldalán akár azok emelésére, akár csökkentésére, a kiadások oldalán pedig a csökkentésre). Ehelyett mit hallunk naponta hazánkban? A legolcsóbb populizmus jegyében egyrészt újabb és újabb kiadások jogosságáról és szükségességéről beszélnek egyesek, miközben az államháztartást érintő mindenfajta reformot csipőből visszalőnek (lásd egészségügy, közigazgatás létszámcsökkentése, önkormányzatok ésszerűbb gazdálkodása, oktatásügy stb.). Hasonlóak a reakciók bármiféle költségtakarékossági (a másik olvasatban „népnyomorgató”) elképzelést illetően. Mi több, a bevételeket sem lehet emelni a privatizáció keretében, mert az a „nemzeti érdekek” kiárusítása lenne. Mióta számít normális országban „nemzeti érdekek” (jó lenne, ha valaki végre már meg tudná fogalmazni, mit is jelent ez a szóösszefüggés) az, ha az állampolgárok adójának jelentős részét veszteséges vállalatok mesterséges fenntartására fordítjuk, miközben se közel, se távol nem láthatók e vállalatok versenyképessé tételének feltételei és eszközei? Sőt, a 21. század közegében még kőbe is kívánjuk vésni, mi maradjon állami tulajdonban örökké (amire a polgárok örökké fogják fizetni adójukat, ahelyett, hogy saját és országuk jövőjébe ruháznának be).

Magyarország az EU tagjaként történelmi esélyt kapott a gazdasági-társadalmi felzárkózásra és az újabb sikeres modernizációra. Ez az esély nem eshet sem olcsó

populista demagógia, sem bürokratikus számmisztika áldozatává. Kétségtelen, hogy EU-tagságunk egyik feltétele volt, hogy illeszkednünk kell az integráció közös pénzügyi rendszeréhez, és e folyamat eredményeként át kell vennünk az eurót mint közös fizetőeszközt. Amíg azonban az eurózónához való csatlakozás kezdeti időpontját világosan kimondják az EU szabályai (legalább két évet kell eltölteni az árfolyam-mechanizmusban, és ott bizonyítani kell a maastrichti kritériumokhoz igazodó gazdaságpolitika fenntarthatóságát és az árfolyam-stabilitást), addig a közös pénz átvételének időpontjára semmiféle előírás vagy kényszer sincs. Ezt minden ország saját felkészültsége, gazdasági-politikai döntése alapján határozza meg. Kötelezettség csak annyiban áll fenn, hogy az új tagállamok mindent megtesznek annak érdekében, hogy gazdaságuk főbb mutatóit (infláció, költségvetés, államadósság, hosszú távú kamatlábak) fokozatosan közelítsék az uniós normákhoz.

Ez egyes országokban gyorsabban (és a felszínen és rövid távon talán könnyebben) megy, másutt nehezebben. Az új tagállamok többek között ezen a területen sem sorolhatók egy kategóriába. A baltiak vagy Szlovénia mint új országok a politikai függetlenség pillanatában nem örökölték sem az elődország külső adósságállományának egy részét, sem nem volt örökölt költségvetési deficitjük, vagyis alaphelyzetből startoltak. Nem véletlen, hogy az euró bevezetése éppen a régi „nemzetállamok” (Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország) esetében követel meg hosszabb átmeneti időszakot.

A 2002–2003. évi szükségszerű korrekció után Magyarország eleget tesz a közelítési követelménynek. E vonatkozásban azonban két veszélyzóna jelentkezik. Az egyik az, ha valamit ígérünk, ez azonban túlságosan ambiciózusnak bizonyul, miközben más, esetenként fontosabb feladatok megvalósítását akadályozza (növekedés, szerkezetváltás, versenyképesség erősítése). A másik a közelítés mechanikus szemléletmódja és gyakorlata. Az elsővel kapcsolatos negatív tapasztalatunk 2005 tavaszáról származik, amikor sárga lapot kaptunk Brüsszeltől. De nem amiatt, mert túlságosan magasnak találták a költségvetési hiányt a GDP százalékában kifejezve (a cseh ugyanis magasabb volt a magyarnál), hanem azért, mert alacsonyabbat ígértünk. Nem a hiány nagysága, hanem az ígéret be nem tartása, a szavahihetőség kétségesége miatt kaptunk figyelmeztetést. A másik problémával most szembesülünk, hiszen világos, hogy egy gyorsan növekvő, a ver-

senyképesség erősítésére koncentráló ország nem feltétlenül lineárisan tudja leépíteni a költségvetési hiányt, mint ahogy – pozitív ellenpéldaként – az infláció sem lineárisan, hanem radikálisan mérséklődik ebben az évben.

Magyarországon a gazdaságpolitikusok között hosszabb ideje folyik vita arról, hogy minek van elsőbbsége: a fenntartható növekedésnek, amihez nyilvánvalóan hozzátartozik a gyors szerkezetváltás, a versenyképesség erősítése, a regisztrált munkanélküliség alacsony szinten tartása, avagy a közös pénz mielőbbi átvételének. Az utóbbi mellett éppúgy sorakoznak logikus érvek, mint az előbbieket mellett. Mégis, számomra több ok szól amellett, hogy – megfelelő gazdaságpolitika esetén – nem a minden áron és minél gyorsabban az eurózónába való „menekülés” a magyar gazdaság fenntartható fejlődésének a kulcseleme, hanem a megfelelő felkészülés a hosszú távú versenyképességre. Ennek pedig – kevésbé fejlett országokban – szükségszerű kísérője a költségvetési deficit. Ez természetesen jóval kisebb lenne, ha a létfontosságú reformokat az előző időszakban végre lehetett volna hajtani, vagy ha a legolcsóbb politikai demagógiától mentesen lehetne dönteni privatizációs kérdésekben. Hogyan teremthetők meg kedvezőbb feltételek az EU-tag Magyarország gazdasági-társadalmi fejlődésére? Gyorsított eurócsatlakozással, ami ugyan megszünteti a nemzetközi tőke esetleges spekulációs támadásait, de erőteljesen visszafoghatja a növekedést, a mainál is kisebb pénzügyi teret biztosít az átfogó reformok megindításának és az ezzel összefüggő társadalmi szintű költség- és teherújraelosztásnak, költségvetési egyensúlyra hivatkozva leállíthatja a versenyképességhez létfontosságú infrastrukturális beruházásokat, és minden bizonnyal növelné a munkanélküliséget (annak költségvetési és szociális többletterhével együtt)? Vagy egy olyan stratégiára lenne végre szükség, amely egyrészt teljesíti az integrációs vállalásokat, vagyis fokozatosan (de nem minden évben azonos mértékben) közelíti a magyar gazdaságot az euró bevezetésének keretfeltételeihez, eközben azonban nem mond le a versenyképesség szempontjából meghatározó fejlesztésekről – és természetesen a költségvetési reformokról sem.

Globálisan liberalizált pénzügyi rendszerben bizonyos kockázatoktól, spekulációs mozgásoktól egyetlen nemzetgazdaság sincs automatikusan védve. A védettséget azonban valójában nem az euróba való korai érte menekülés, hanem az euró átvételéhez vezető hiteles, kiszámítható és a nemzetközi

üzleti világban bizalmat keltő gazdaságpolitika erősítheti. Biztos vagyok benne, hogy az utóbbi az a pálya, amit maga Brüsszel is előtérbe helyez, ha a tagállamok bele-gondolnak abba, hogy mi a jobb számuk-ra: egy versenyképes tag (annak minden előnyével és nyomásával), avagy egy stag-náló, súlyos szociális problémákkal küszkö-dő gazdaság, amely nemcsak gazdasági többlet-terhet, de fokozottabb stabilitási kockázatot is jelenthet. Nem véletlen, hogy az Európai Bizottság is az óvatos eurócsat-lakozás mellett érvel.

Három gondolat a fentiekhez

Először: az eredeti feltételeket sorozato-san nem teljesítették, és ma sem teljesítik az EU vezető országai. Ez már eddig is a stabilitási és növekedési paktum eredeti elképzeléseinek felvizezéséhez vezetett. Miért bánnak/bánnának más módon egy kevésbé fejlett, felzárkózási folyamatban lévő, a modernizációs ugrás érdekében számos el-fogadható érvet felsorakoztatni tudó or-szággal?

Másodszor: Európa globális érdekeinek erősítése céljából mindannyian alapvetően érdekelték vagyunk egy stabil, gazdasági-lag erős és közös pénzzel rendelkező Euró-pában. Nem utolsósorban azonban éppen a legutóbbi lazítási kényszerek mutatják, hogy a monetáris unióban még messze nincsenek lezárva sem alapvető folyamatok, sem alapvető gazdaságpolitikai kérdések. Márpedig Magyarország nem 2005-ben, hanem – reményeink szerint – 2010-ben (vagy akörül) fog belépni a monetáris uni-óba. Ezért a kapkodás, a felesleges és fenntarthatatlan ígéretések és az immár magyar politikai járvánnyá terebélyesedett olcsó és önsorsrontó demagógia helyett az együttműködésre, higgadt és stratégiai ter-vezésre, ugyanakkor a reális tervek szak-szerű és gyors végrehajtására lenne célsze-rű összpontosítani.

Harmadrészt, és leginkább: nagyon is tudatos lépés volt, hogy 1993-ban, amikor a tagállamok elhatározták a közös pénz bevezetését, és ennek érdekében hatéves szigorú menetrendet dolgoztak ki, egyúttal létrehozták a kohéziós alapot, amely a ke-veésbé fejlett országok számára nyújtott igen lényeges támogatást ahhoz, hogy kez-dettől fogva részesei lehessenek az eurózó-nának. A dél-európai országok a kilencve-nes évek közepén a magyarnál jóval na-gyobb költségvetési deficitet mutattak. Azért, hogy a költségvetés rendbetétele ne veszélyeztesse a reálgazdaság felzárkózását, olyan többletpénzeket biztosítottak minimá-lis (10-15 százalékos) nemzeti kofinanszí-rozás mellett, amelyekkel a költségvetésből

nagyrészt ki lehetett váltani az autópálya-építéseket és egyéb nagy infrastrukturális projekteket. Miért akarja most a bizottság éppen ezt a magyar gyakorlatot felülbírál-ni, hogy az autópálya-építés költségei ke-rüljenek be a nemzeti költségvetés kiadási oldalába? Éppen egy olyan ország eseté-ben, amelynek égetően szüksége van a si-keres felzárkózásra, mégpedig 2006-ig – a dél-európaihoz viszonyítva – rendkívül sze-rény uniós pénzügyi támogatás mellett, rá-adásul gyakorlatilag uniós forrás hiányá-ban a jelzett területen?

A fenti kérdésekre ma csak feltételes módba illeszthető további kérdések fogal-mazhatók meg. Így szeretnék vajon egyes politikai-üzleti körök korlátozni a sikeres modernizációból fakadó és már ma is tet-ten érhető magyar (és közép- és kelet-európai) versenyképességet? Vagy túlságo-san erős a bürokratikus számokhoz való ragaszkodás Brüsszelben, főleg azok után, hogy az integráció az elmúlt hónapokban kudarcélményekkel gazdagodott, és végre meg kellene mutatni minden tagállamnak, hogy az integráció működőképes, mi több, vezetőképes? Nem is merek gondolni arra, hogy esetleg valami más lenne a háttérben, még ha az ellenzék meglehetősen „kárör-vendő” nyilatkozatai nem is engedik elhes-segetni ezt a gyanút sem.

Mindenesetre mindegyik esetben vannak sürgős teendőink. Ha az első sejtés az igaz, úgy eggyel több meggyőző érv szól amellet, hogy fel kell gyorsítani a nemzeti stratégia kidolgozását és összehangolását az integrációs követelményekkel. Ha a szám-mágia érvényes, akkor ez ellen világos és képviselhető érvekkel kell fellépni, nem pe-dig betarthatatlan ígéretekkel. Ha pedig ilyenek még lennének (vannak), ezeket – a legkülönbözőbb síkokon – sürgősen fel kell váltani őszinte párbeszéddel. Ha mégis va-lami más lenne a háttérben, akkor az ol-vasóra bízom a megfelelő következtetések levonását.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról